

NÆRSNES KYSTBARNEHAGE AS

Virksomhetsplan 2013-2016

«Et hav av muligheter»

www.kystbarnehagen.no

Nærsnes Kystbarnehage AS, Sokkabekkveien 1 3478 Nærsnes

Innholdsfortegnelse

Forord	2
1.0 Presentasjon av barnehagen	4
1.1 Barnehagen som organisasjon	4
1.2 Åpningstid og adresse	5
1.3 Oppholdsbetaling	5
1.4 Avdelingene	6
1.5 Bemanning	6
1.6 Samarbeidspartnere	9
1.7 Kosthold	10
1.8 Bursdagsmarkering i barnehagen	7
1.9 Internkontroll-helse,miljø og sikkerhet	7
1.10 Hva er en kystbarnehage	8
2.0 Barnehagens pedagogiske innhold	9
2.1 Visjon og Verdier	9
2.2 Barnehagens samfunnsmandat	11
2.3 Rammeplan for barnehager	12
2.4 Grunnsyn	15
2.5 Omsorg	16
2.6 Lek og lekens betydning	17
2.6.1 Voksenrollen i barns lek	18
2.7 Steg for Steg	20
2.8 Satsningsområdene	21
2.8.1 Uteliv og Nærmiljø	21
2.8.2 Sosiale Ferdigheter	23
2.8.3 Språk og Språkutvikling	25
2.9 Observasjon	27
2.10 Evaluering	28
2.10.1 Barns medvirkning gjennom evaluering	28
3.0 Samarbeid	29
3.1 Foreldresamarbeid	29
3.2 Personalsamarbeid	29
3.3 Ledelsesstrategi	30

Forord

Det er en stor glede å kunne presentere Nærsnes Kystbarnehages Virksomhetsplan for perioden 2013-2016. Vi starter nå på vår tredje treårsperiode, og vi ser at grunnlaget er godt lagt i barnehagen, så det viktigste fokuset vårt i arbeidet med denne planen har vært oppdateringer, nytenkning, utvikling og kvalitet.

Våre mål knyttet til det pedagogiske arbeidet er som de har vært over flere år, men med nye metoder og nye tanker om arbeidsmåter.

Der Virksomhetsplanen presenterer langsiktige planer og tanker, vil dere se at årsplanen beskriver hvert enkelt barnehageår.

Våre tre hovedmål:

Uteliv og Nærmiljø

Alle barna skal erfare og utvikle en glede over å være ute i naturen, og ta ansvar for å ta vare på miljøet rundt oss.

De skal få kjennskap til eget nærmiljø og en sterk mestrings- og fellesskapsfølelse. De skal også utvikle kroppsbevissthet gjennom motoriske utfordringer tilpasset alder og mestringsnivå.

Sosiale ferdigheter

I Nærsnes Kystbarnehage AS skal barna hjelpes til å bli bevisst viktige sosiale ferdigheter som knytter seg til: å løse konflikter, å kommunisere med andre og inneha en positiv og inkluderende holdning ovenfor andre mennesker.

Språk og språkstimulering

Alle barna skal erfare et miljø og en fagkunnskap som skal styrke det enkelte barns språk og språkforståelse

Dere vil i løpet av den kommende 3 års perioden se et større fokus på miljø og kildesortering. Vi håper å kunne få status som Miljøfyrtårn innen 2015.

Nærmere beskrivelser av mål, fokus og innhold vil dere kunne lese mye mer om i planen.

God Lesning!

Mvh Personalet.

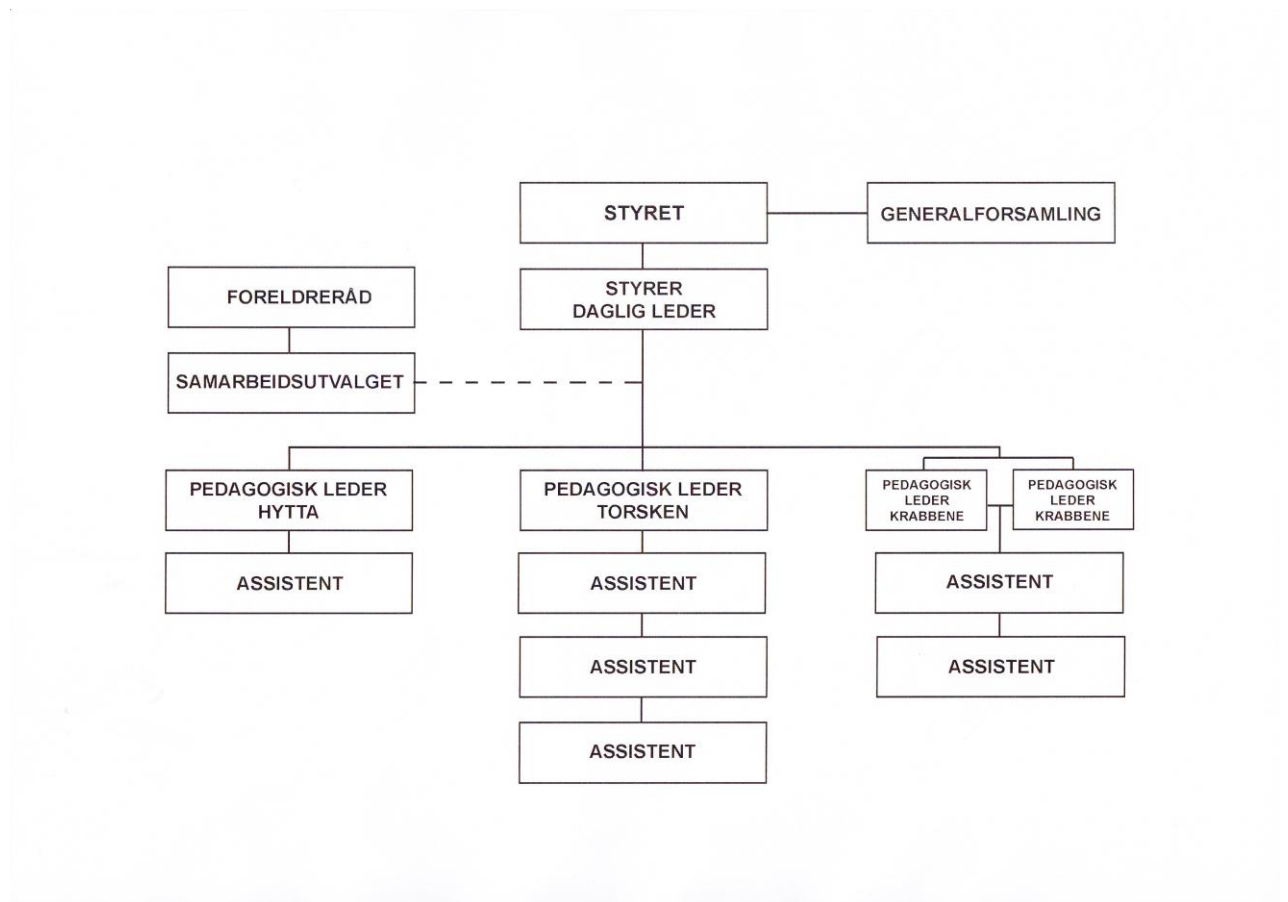
Nærsnes Kystbarnehage

Når et barn forteller,
Må du følge nøye med
Ikke høre med det ene øret
Og ha tankene et annet sted.
Hører du etter, eller?
Du må være spent i øynene
og tro på alle løgnene.
Du må være engasjert
og si: "å så!?"
Med pupiller
Som en skuespiller.
Og du må kunne le
Som bare det.
Du må nesten kunne gråte
Kort sagt, kunne en hel bråte
Da, omsider akseptert.

Roger Sivoll ("Iblandt unger")

1.0 Presentasjon av barnehagen

1.1 Barnehagen som organisasjon

Nærnes Kystbarnehage AS er en privat 2 avdelings barnehage med 47 barn i alderen 1-6 år og en grunnbemanning på 11 voksne. Barnehagen åpnet opp i august 2005.

Nærnes Kystbarnehage AS drives som et aksjeselskap, og ved aksept av plass betaler man en medlemskontingent på kr. 500,- pr. medlemskap (antall barn) til Eierforeningen for Nærnes Kystbarnehage AS. Det er altså foreldrene som i kraft av sitt medlemskap i Eierforeningen for Nærnes Kystbarnehage som eier Nærnes Kystbarnehage og som således utgjør Generalforsamlingen. Det velges et styre på høstens generalforsamling, og det er styret som har arbeidsgiveransvaret for de ansatte i barnehagen og således styreleder som er daglig leders nærmeste leder.

Barnehagen har også et Samarbeidsutvalg bestående av to foreldrerepresentanter (valgt på foreldrerådsmøtet) to ansatte representanter og daglig leder. Samarbeidsutvalgets primæroppgaver er å være et kontaktskapende, samordnende og rådgivende organ mot personal, foreldregruppen og nærmiljø for øvrig. Samarbeidsutvalget står blant annet for arrangementer som: Dugnad, Julegrantenning, Aktivitetsdag (Åpen dag) og Foreldreforedrag.

1.2 Åpningstid og adresse

Nærnes Kystbarnehage AS holder åpent hver dag i tidsrommet 07.00 -17.00. Vi har pr. i dag stengt 3 uker i juli, uke 28, 29 og 30. Barnehagen har stengt i romjulen. Det er også 5 planleggingsdager i året. Disse samkjøres i største mulige grad med skolens fridager.

Barnehagens besøks og postadresse er:
Nærnes Kystbarnehage AS
Sokkabeikkveien 1
3478 Nærnes
Telefon: 31 28 05 60

Mail: kontor@kystbarnehagen.no
Nettside: www.kystbarnehagen.no

Barnehagen ønsker å bruke nettsiden som en informasjonsbase for eksisterende og potensielle brukere. Her skal vi suksessivt legge ut ny informasjon og bilder. Barnehagen har også egen facebook side.

Alle pedagogene i barnehagen har egne mailadresser. De er:
fornavn@kystbarnehagen.no.
Pedagog på Torsken har adresse: torsken@kystbarnehagen.no

1.3 Oppholdsbetaling

Pr 2013 betaler man makspris kr. 2330,- pr. måned samt kr. 350,- i kostpenger. Juli er betalingsfri måned.

Sjømatdag på Propsen Mai 2013

1.4 Avdelingene

Barnehagen består av to avdelinger. "Torsken" holder til i det hvite bygget og huser pr. august 2013 32 flotte barn i alderen 3-6 år og 5 voksne. Hyttegruppa er en del av Torsken og betyr at 13 av de 32 til enhver tid er på tur i Nærområdet. Disse har en base i skogen samt grillhytte tilgjengelig på barnehagens uteområde. Grillhytta har varmelamper og lys samt elektrisk luftavtrekk ved bålpyring. De kan også benytte seg av NÅIF sitt klubbhus ved ekstreme værforhold. Det er kun avdelingens 4- og 5-åringer som er på Hyttegruppa.

Avdelingen "Krabbene" holder pr. i dag til i det røde bygget. Her er det pr. august 2013 16 herlige barn i alderen 1-3 år og 4/5 voksne i grunnbemanning. Avdelingen inneholder to oppholdsrom. Et av rommene er et motorisk rom med puter og svinge, tilpasset småbarns behov for bruk av kropp og bevegelse.

Vi har et overbygg mellom Torsken og Krabbene. Dette fungerer som vognskjul for småbarna som kan sove ute i egne vogner. Det er varmelamper og lys i vognskjulet.

1.5 Bemanning

Når det gjelder bemanning fastsetter ikke Barnehageloven eksakte regler om den samlede bemanning i barnehagen, men sier at den må være tilstrekkelig til at personalet kan drive en tilfredsstillende pedagogisk virksomhet. Departementet har gitt forskrifter om barnehagens pedagogiske bemanning, denne er som følger:

- 1 styrer som er ansvarlig for barnehagens totale drift. Denne skal ha utdanning som førskolelærer.
- 1 pedagogisk leder pr. 14-18 barn over tre år og
- 1 pedagogisk leder pr. 7-9 barn under tre år.

Både styrer og pedagogiske ledere skal ha utdanning som førskolelærere, men kommunen kan innvilge dispensasjon fra utdanningskravet. Barnehagens bemanningssituasjon varierer også fra år til år, ut ifra hvordan vi velger å organisere barnegruppene, hvorvidt vi har barn med spesielle behov osv. Årsplanen for barnehagen vil gi mer konkret informasjon om eventuelle ekstra stillinger osv. for enkeltåret.

Vi lager fiskestenger og ser over alt vi har fått i garnet på seminar for personalet på Ramtonholmen

1.6 Samarbeidspartnere

Barnehagen samarbeider i stor utstrekning med andre instanser og barnehager. Når det gjelder andre instanser nevner vi PPT(Pedagogisk Psykologisk tjeneste) som en viktig støttespiller i forhold til barn som trenger ekstra oppfølging, eller i situasjoner knyttet til barns utvikling hvor vi trenger hjelp og nye perspektiver. PPT har opprettet konsultasjonstid- et lavterskel tilbud til barnehagene hvor man anonymt kan drøfte situasjon for enkeltbarn i barnehagen, og få veiledning på hvordan man kan legge til rette hverdagen i barnehagen for enkeltbarn. Barnevern, Helsestasjon og Oppvekstteam er andre instanser barnehagen har samarbeid med.

Styrerne/ Daglige ledere i de nærliggende barnehagene våre, blant annet Morbergtoppen, Nærsnes, Spiren, Bitehagen, Nedre Høvik, 100-meterskogen, Heggum, Hyggen Montessori, Helledammen og Maurtoppen barnehager har etablert et nettverk. Disse har møter annenhver måned.

Barnehagen samarbeider også med skolen i forbindelse med avgangskullet i barnehagen. Det er fra kommunalt hold utarbeidet rutiner for hvordan samarbeidet og informasjonsutvekslingen mellom grunnskolene og barnehagene i samme "sone" skal være. Vi treffes både for å avtale besøksdag, men også for å informere om hva barnehagen har hatt fokus på og hva skolen kan forvente seg av barnegruppen. Har vi barn som sokner til andre skoler, tar barnehagen kontakt for besøksdag og følger barnet på denne.

Vi har utarbeidet en egen plan for førskolegruppen i barnehagen. Gruppen har en fast møtedag i uken der det fokuseres på å styrke samhold og skoleforberedende aktiviteter gjennom en lekbetont tilnærming. Som faste elementer hvert år nevnes: deltagelse på skiforeningens skiskole, egne spesielle turer, overnatting i barnehagen og samarbeid med nærliggende barnehager.

1.7 Kosthold

Barnehagen har et variert og rikholdig kosthold, og serverer to måltider hver dag. En dag i uken lager vi varmmat. Da lager vi ulike tradisjonelle middagsretter.

Vi serverer ikke sukkerholdig mat i hverdagen, men kan gjøre unntak på spesielle dager. Dette vil i så fall fremkomme av planene på avdelingene.

1.8 Bursdagsmarkering i barnehagen

Bursdager i barnehagen markeres på hver avdeling. Avdelingen står for feiringen og vil til en hver tid orientere foreldrene om hvordan disse markeres. Fokuset skal være på opplevelsen av å ha bursdag i barnehagen sammen med gode barnehagevenner.

1.9 Internkontroll - helse, miljø, sikkerhet

Barnehagen har utarbeidet et godt og omfattende HMS system. Det er viktig å arbeide kontinuerlig med dette- da mange ting endrer seg underveis. Det aller viktigste innenfor Helse, Miljø og sikkerhet vil vi nok si knytter seg til rutiner for sikkerhet på turer, i båt, på uteområdet og inne i barnehagen. Vi har også rutiner for området som knytter seg til hygienetiltak i barnehagen. Dette gjelder blant annet Håndvask, oppbevaring av mat, temperaturmåling, og handling ved avvik. Mattilsynet har gode dokumenter som barnehagene har nytte av. Beredskapsplan for håndtering av dødsfall/ alvorlige hendelser er også godt implementert.

Det er Daglig leder og Verneombud som har hovedansvaret for HMS arbeidet. Daglig leder rapporterer på de månedlige styremøtene om ulike HMS tiltak. Barnehagen har

egen Brannvernleder som sammen med Daglig leder ivaretar brannsikkerheten. Vi har et godt samarbeid med Røyken brannstasjon og har også direkte oppkobling til brannvesenet for innbrudd og brann.

1.10 Hva er en Kystbarnehage?

Nærsnes Kystbarnehage har en fantastisk beliggenhet i gangavstand til Oslofjorden og skogsområdene rundt Nærsnes. Vi har mange turer til stranda hvor vi ror med robåten vår, setter garn, fisker krabber, bader, spiller fotball, besøker Slippen og båthavna, m.m.. Barna i Nærsnes Kystbarnehage vil oppleve å få kunnskap om lokal historien, kystkultur, båtliv, skogen og dyrelivet; alt typisk for den kysten vi bor ved.

Det er et fåtall barnehager i Norge som definerer seg som Kystbarnehage, så det ligger en viktig forpliktelse i dette. Vi som voksne jobber mye med å se mulighetene som finnes rundt oss i barnehagen, knytte kontakter med lokale aktører og ressurspersoner, og ikke minst etablere og legge grunnlag for en lokal forankring hos barn og foreldre.

Personalet er bevisste på at det å være i en Kystbarnehage forutsetter gode holdninger til å være mye ute, både på tur og på barnehagens område. Det er også viktig å tilegne seg kunnskap om nærmiljøet og kulturen som preger og har preget kystmiljøet.

« At barn får rike, felles opplevelser og del i kunnskaper på mange områder, er også en forutsetning for at det skal bli god lek og et godt samspill mellom barna...» (Rammeplanen s. 39)

2.0 Barnehagens pedagogiske innhold

2.1 Visjon og Verdier

Barnehagens visjon er:

«Et hav av muligheter»

Verdier:

**BARNES MEDVIRKNING
FORELDRESAMARBEID
ENGASJEMENT
UNDRING**

Nærsnes Kystbarnehages visjon "Et hav av muligheter", og verdiene "Barns medvirkning, foreldresamarbeid, engasjement, og undring" er ment som ledetråder, rettesnorer og arbeidsverktøy for de ansatte i deres daglige arbeid med barna. Visjonen og verdiene ble utarbeidet av de ansatte i løpet av det første halve året etter oppstarten av barnehagen høsten 2005.

«Et hav av muligheter» har betydninger på ulike plan. Først og fremst ønsker vi at visjonen skal symbolisere friheten, handlingsrommet og mulighetene barna og de voksne har i barnehagen. Barna skal i størst mulige grad få erfare frihet og mulighet til å ta egne valg. Videre symboliserer visjonen vår Kystbarnehagen med sin beliggenhet ved sjø og strand og vår satsning på å få kunnskap om og formidle det som kjennetegner kystmiljøet på Nærsnes-Slemmestad. Visjonen skal være noe å strekke seg etter i hverdagen og være et viktig element i evalueringsarbeidet vårt.

Lov om barnehager og Rammeplanen tydeliggjør **alle barns rett til medvirkning** i barnehagen. Barna skal ikke bare få ta valg som hva de har lyst å leke, hva de skal ha på seg osv., men de skal ha mulighet til å være aktiv i planlegging og vurdering av barnehagens virksomhet. Dette forplikter oss til å få fram barnas synspunkt, og til å la det de uttrykker få konsekvenser for det pedagogiske arbeidet i barnehagen vår. Ettersom medvirkning ikke har noen nedre aldersgrense må vi finne arbeidsmetoder som fanger opp alle barns synspunkt. Arbeidet med å implementere barnas rett til medvirkning, handler i stor grad om bevisstgjøring av de voksne i barnehagen. Vi må jevnlig diskutere og evaluere hvordan vi arbeider for å få fram barnas synspunkt, og om barnas meninger blir tatt på alvor i hverdagen vår. Det å ha medvirkning og innflytelse handler om å sette sine egne spor. Man erfarer at man er noen, man erfarer at det nytter, at man kan gjøre noe med sin egen situasjon og sitt eget liv. Vi voksne skal respektere barnas markering og uttrykk. Vi skal planlegge aktiviteter ut fra hva som gir mening for barna. Samtidig skal vi inspirere og utfordre barn til nye aktiviteter, flytte grenser for hva som er innenfor mulighetens rekkevidde og vise vei gjennom selv å være aktive. Samtidig som vi ser på enkeltbarnet som aktive, uttrykksfulle deltagere, må vi beskytte/vise omsorg og ta ansvar for helheten. Med

dette mener vi at barna har rett til å uttrykke seg og skal bli hørt, men de skal ikke overlates et ansvar de ikke er rustet til å ta. Det er vi voksne som har ansvaret og må bruke vår vurderingsevne, slik at barn skal slippe å bestemme over ting de ikke er modne til å ta ansvar for.

Det vi legger i **"Foreldresamarbeid"** er å møte foreldrene med ydmykhet, imøtekommenhet og tilpasning. Vi skal være åpne for foreldrenes innspill, være utviklingsvillige og drøfte forslag fra foreldre med tanke på å skape en best mulig barnehage for alle barna. Foreldrene kjenner sine barn best, vi i barnehagen har kunnskap om enkeltbarn i gruppe. Til sammen ønsker vi at dette skal legge det beste grunnlaget for hvert barns utvikling.

Uten **"Engasjement"** blir det ikke noe moro, og vi ønsker at engasjement skal være et sentralt begrep for alle i barnehagen. Tilstedeværelse, glede, humor, empati og ansvar er innholdet vi legger i engasjement; enten det gjelder barn, ansatte eller foreldre. For personalet betyr engasjement også å sette seg inn i temaer på forhånd, å ha noe å fortelle om, at voksne engasjerer ungene i praktiske gjøremål, og at vi engasjerer oss i det barna forteller, deres liv og hverdag. Hele personalgruppen må være med i planleggings- og vurderingsarbeid for at alle skal få eierforhold til de målene vi jobber mot. Det må også settes av tid i hverdagen og på møter til dette arbeidet. Det å utnytte det hver enkelt er god på, er viktig for å skape engasjement. Vi starter hvert år med å kartlegge kompetansen til de voksne nettopp for å sikre at den enkelte får bruke sine sterke sider i arbeidet med barna. I tillegg er det utrolig viktig at de praktiske og psykologiske arbeidsforholdene legges til rette for hver enkelt

"Undring" betyr å lure på hva, hvordan og hvorfor. Det betyr at man må stoppe opp - bruke tid på å undre seg, være nysgjerrig, leken, fantasere og filosofere sammen med barna. Undring betyr ikke at man alltid skal finne svarene, men det betyr at man skal stille spørsmål. Dette forutsetter bevisste voksne som tør å vise at de ikke har svar på alle spørsmål og som kan stille de rette spørsmålene slik at det skapes ny eller mer nysgjerrighet. Vi må ha tid i hverdagen og være innstilte på at planer må utsettes eller endres dersom barnas søken etter svar setter oss på en ny vei. Personalet skal samtidig ha en kunnskapsbase i bunn- et repertoar. Det er viktig for barna at man på kunnskapsplan / faktabase kan få svar på spørsmål de har. Floraen, soppboka og barneleksikonet skal være i nærheten. Vi bruker også internett i vår søken etter svar, eller for å hente ut bilder/ny informasjon.

Barn og voksne som undrer seg sammen

2.2 Barnehagens samfunnsmandat

«Barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling.....»

Utdrag fra Barnehageloven §1 Formål

Barnehageloven og Rammeplanen er førende dokumenter for barnehagens pedagogiske innhold. Danningsbegrepet har erstattet oppdragelsesbegrepet, noe som har betydning for barnehagens innhold. Danning er så mye mer enn bare oppdragelse.

Et av barnehagens viktigste oppgaver innenfor samfunnsmandatet er å støtte og ta hensyn til det enkelte barn, samtidig som fellesskapet skal ivaretas.

«Danning er en livslang prosess som blant annet handler om å utvikle evnen til å reflektere over egne handlinger og væremåter. Danning skjer i samspill med omgivelsene og med andre og er en forutsetning for meningsdanning, kritikk og demokrati. Gjennom gode dannelsprosesser settes barn i stand til å håndtere livet ved at de utvikler evnen til å forholde seg prøvende og nysgjerrig til omverdenen og til å se seg selv som et verdifullt medlem av et større fellesskap.»

Rammeplanen, 2011 s. 15

2.3 Rammeplan for barnehager

Lov om barnehager og Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver legger føringer for drift og innhold i barnehagen. Rammeplan for barnehager, revidert og utgitt av Kunnskapsdepartementet i 2011 gir barnehagene føringer for arbeidet i barnehagen. De 7 fagområdene beskrevet under, er områder som detaljert beskrives innholdsmessig i Rammeplanen. Barnehagene må ha bevissthet i arbeidet rundt disse fagområdene og sikre at man i hele personalgruppen jobber bevisst med disse gjennom dagen. Kunnskapsdepartementet har i tillegg utgitt temahefter til hvert enkelt fagområde. Temaheftene sier noe om hvordan vi konkret kan fokusere på hvert enkelt av de nedenstående fagområder.

Flere fagområder vil ofte være representert samtidig i et temaopplegg, i forbindelse med hverdagsaktivitetene, turer i nærmiljøet og i sosialt samspill og lek og vil sjeldent opptre isolert. For hvert fagområde er det i Rammeplanen formulert mål og beskrevet hvordan personalet må jobbe i forhold til hvert enkelt fagområde. Vi viser til Rammeplanen for mer utfyllende lesning. Arbeidet med fagområdene må tilpasses barnas alder, interesser, barnegruppens sammensetninger og øvrige forutsetninger.

Kommunikasjon, språk og tekst:

Tidlig og god språkstimulering er en viktig del av barnehagens innhold. Både nonverbal og verbal kommunikasjon er viktig for å utvikle et godt muntlig språk. Å få varierte og rike erfaringer er avgjørende for å forstå begreper. Fagområdet omhandler samtaler, skriftlig og muntlig fortelling, poesi, dikt, rim, regler og sanger. Det er viktig for oss å skape nysgjerrighet hos barna ovenfor språk, skrift og fortelling. Språk er et av våre tre fokusområder- derfor skal alle se og oppleve Nærnes Kystbarnehages rom – både ute og inne som arealer som innbyr til språklek, nysgjerrighet, samtale og kunnskap. Identifisering og gjenkjenning er nøkkelord.

Nærmiljø og samfunn:

Barns medvirkning i det indre liv i barnehagen kan være første skritt for å få innsikt i og erfaring med deltakelse i et demokratisk samfunn. Barnehagen skal legge vekt på å styrke kunnskap om og tilknytning til lokalsamfunnet, natur, kunst og kultur, arbeidsliv, tradisjoner og levesett. Fagområdet omfatter også medienes betydning for barns hverdag.

Vårt hovedmål knyttet til Uteliv og Nærmiljø beskriver nærmere hvordan barnehagen arbeider bevisst med dette fagområdet.

Natur, miljø og teknikk:

Naturen gir et mangfold av opplevelser og aktiviteter til alle årstider og i all slags vær. Naturen er en kilde til skjønnhetsopplevelser og gir inspirasjon til estetiske uttrykk. Barn skal bli kjent med og få forståelse for planter og dyr, landskap, årstider og vær. Det er et mål at barn skal få en begynnende forståelse for betydningen av en bærekraftig utvikling. Her inngår kjærlighet til naturen, forståelse for samspillet i naturen og mellom mennesket og naturen.

Etikk, religion og filosofi:

Religion og livssyn legger grunnlaget for etiske normer. Kristen tro og tradisjon har sammen med humanistiske verdier gjennom århundrer preget norsk og europeisk kultur. Respekt for menneskeverd og natur, åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet er verdier som kommer til uttrykk i mange religioner og livssyn. Menneskerettighetene baseres på disse verdiene.

Norge er i dag et multireligiøst og flerkulturelt samfunn. Barnehagen skal ta hensyn til barns forutsetninger og det enkelte hjemms kulturelle og religiøse eller verdimeslige tilknytning.

Det skal gis tid, ro og anledning til undring og tenking, samtaler og fortellinger. Vi har gjennom våre pedagogiske opplegg og samlinger fokus på den gylne regel;

«vær mot andre slik du vil andre skal være mot deg»

Kunst, kultur og kreativitet:

Barnehagen skal gi barn mulighet til å oppleve kunst og kultur og til selv å uttrykke seg estetisk. Barn skaper sin egen kultur ut fra egne opplevelser. Gjennom rike erfaringer med kunst, kultur og estetikk vil barn få et mangfold av muligheter for sansing, opplevelser, eksperimentering, skapende virksomhet, tenking og kommunikasjon. Fagområdet omhandler uttrykksformer som billedkunst og kunsthåndverk, musikk, dans, drama, språk, litteratur, film, arkitektur og design. Barnehagen er så heldig å ha personalet med en kompetanse innen og interesse for musikk. Vi vil ha en musikkgruppe i barnehagen som skal få mulighet til å «fordype» seg i musikkaktivitet. Det vil bli utstrakt bruk av trommer og andre instrumenter. Musikk er en rik kilde til estetisk og følelsesmessig utfoldelse.

Kropp, bevegelse og helse:

I løpet av småbarnsalderen tilegner barna seg grunnleggende motoriske ferdigheter, kroppsbeherskelse, fysiske egenskaper, vaner og innsikt i hvordan de kan ivareta helse og livskvalitet. Barn er kroppslig aktive og uttrykker seg mye gjennom kroppen. Barns kontakt med andre barn starter ofte med kroppslige signaler og aktiviteter. Godt kosthold, vekslende mellom variert fysisk aktivitet ute og inne og hvile er av stor betydning for utvikling av en sunn kropp, motoriske ferdigheter og kroppsbeherskelse. Aktiv bruk av natur og nærmiljø gir mange muligheter. Vi bruker gymsalen på Nærnes skole ukentlig, for å legge til rette for barnas behov for motorisk utfoldelse.

Antall, rom og form:

Barn er tidlig opptatt av tall og telling. De utforsker rom og form. De argumenterer og er på jakt etter sammenhenger. Gjennom lek, eksperimentering og hverdagsaktiviteter utvikler barn sin matematiske kompetanse. Barnehagen har et ansvar for å oppmuntre barns egen utforskning og legge til rette for tidlig og god stimulering.

Matematikk er språklig betinget og en naturlig og nødvendig del av deres lek og hverdag. I barnehagen legger vi til rette for at barna skal få utviklet sine matematiske ferdigheter hvor enn vi ferdes. Barna har bruk for matematikken for å kunne skape balanse, sammenhenger og orden i sin tilværelse. Eksempler kan være: å telle krabbene i bøtta der antall er i fokus, legge steinene på rekke, kaste fiskesnøre lengst, se formen, likheter og ulikheter på bladene, eller finne den største padda i skogen. Barna erfarer ut i fra sin egen kropp, og det å leke gjemsel i skogen gir erfaring med rom-retningssans som er essensielt for å senere kunne sette opp mattestykker og forstå posisjonssystemene. Fokuset på begreper og begrepsinnlæring som vi beskriver mye under språkfokuset vårt, gjelder og like naturlig for utviklingen av matematisk forståelse.

Gjennom barnehagens satsningsområder belyses alle fagområdene i rammeplanen. I tillegg vil hverdagsaktivitetene, organiserte aktiviteter av alle slag og rutinene i barnehagen, omfatte de syv fagområdene gjennom et barnehageår.

Vi ønsker å jobbe tverrfaglig med de ulike fagområdene, med utgangspunkt i varierte, lekpregede aktiviteter. Slik sikrer vi at ikke enkelte områder blir nedprioritert.

Som et hjelpemiddel og pedagogisk verktøy bruker vi i dette øyemed, aktivitetskort fra *INPED*. Dette er et konkret verktøy for samhandling og kommunikasjon mellom voksne og barn i barnehagen. Dette hjelper oss å bevisstgjøre og reflektere rundt rammeplanens fagområder og egen praksis.

Aktivitetskortene er inndelt i fagområdene fra rammeplanen og gir god variasjon i aktiviteter som bidrar til utvikling på de ulike områdene.

Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger»

Barnehageloven §1 formål, 2 ledd.

2.4 Grunnsyn

MAUREN

Liten?
Jeg?
Langtifra,
Jeg er akkurat stor nok.
Fyller meg selv helt
på langs og på tvers
fra øverst til nederst.
Er du større enn deg selv
Kanskje?

Inger Hagerup

Inger Hagerups dikt om Mauren illustrerer også på mange måter det synet og den oppfattelsen som barn i utgangspunktet har av seg selv. Barn har tro på seg selv og forventer å bli trodd og respektert. Dette gjelder både i relasjoner med andre barn, men også med voksne. Det er lett å bruke sin voksenmakt ovenfor barna og dermed ta fra de denne oppfattelsen av seg selv, og heller gi de følelsene av underlegenhet. Vi må la alle barna våre få oppleve å bli respektert gjennom å lytte til hva de sier, gi respons ved henvendelser fra de, ha blikk kontakt når de snakker til oss og ikke minst la de få delta i beslutningsprosesser. Forholdet mellom barn og voksen er i barnehagen tuftet på et grunnsyn om at begge parter er likeverdige i alle relasjoner gjennom dagen. En subjekt-subjekt relasjon. Det er allikevel viktig å understreke og beskrive forskjellen mellom likeverdig og likestilt. Vi som voksne, ansvarlige mennesker hjelper barna med en del valg, noen ganger kan de heller ikke få valg men må innordne seg fellesskapets regler og normer. Det er godt for barn å omgi seg med kjærlige, trygge og tydelige voksne.

Vi i Nærsnes Kystbarnehage AS tar barn på alvor, vi har barneperspektivet og vi lar barna være betydningsfulle i sin egen hverdag. Dette gjør vi gjennom å ha tid til å lytte og engasjere oss i hva barna ønsker for barnehagedagen. Vi viser og gir kjærlighet, omsorg og respekt. Vi lager og setter grenser sammen med barna. Vi hjelper barna med å sette ord på følelser i situasjoner der de heller kanskje ville valgt å slå, klype eller bite. Det er viktig for oss å søke og dele kunnskap om barnas utvikling og ha forståelse for de ulike alderssæregenhetene. Ved å forstå barna, kan vi anerkjenne de. Anerkjenne hvem de er og bekrefte hvor verdifulle de er. Barns positive identitet blir til i et miljø hvor voksne er aktive og deltagende sammen med barna. Meads speilingsteori forteller hvordan vi speiler oss i andres reaksjoner på oss. Barn trenger bekreftelse, bli hørt, sett og tatt på alvor. Våre tilbakemeldinger og reaksjoner på barna er med å utvikle barnas identitet.

Vi har en forpliktelse til å kjenne til barnas personligheter, styrker og svakheter. Her er foreldresamarbeidet alfa og omega. Vi ønsker å være voksne som vet noe om barnekulturen. Det er viktig at vi vet hva barna er opptatt av, hva de inspireres av og hva leken er preget av. Vår visjon og våre verdier er med utgangspunkt i at barna skal oppleve et miljø som er preget av respekt for enkeltindividet. Individets rett til å bli møtt der det er i sin utvikling og i sine meninger og synspunkter.

Det skal være gøy å være barn i barnehagen, hverdagen skal preges av humor, glede, spenning og gode opplevelser. Barna skal oppleve at barnehagen og foreldrene samarbeider om å gi barna det aller beste til en hver tid, de skal oppleve at vi respekterer hverandre og har tillit til hverandre.

Å begynne i barnehagen er for alle barn og foreldre en stor overgang. En ny situasjon som innebærer å håndtere at man ser og er mindre sammen med foreldrene. Man skal bli trygg i relasjoner med andre voksne samt å innordne seg et nytt system og en ny sosial setting med andre barn. Dette er tøft for mange barn, og det er viktig å vise forståelse og gi barna tid på seg til å bli trygge. Vår rolle under tilvenning av nye barn er først og fremst å være omsorgspersoner som sørger for tett oppfølging og tilstedeværelse for barna. Dette innebærer å ivareta og sørge for at foreldrene opplever barnehagen som en arena de har tillit til og er trygge på.

2.5 Omsorg

Omsorg er et begrep som har stor betydning for arbeidet vårt, og er grunnleggende for barnas trivsel i barnehagen og livet for øvrig. Rammeplanen beskriver hvordan personalet har en yrkesetisk forpliktelse i forhold til å handle omsorgsfullt ovenfor alle barn i barnehagen. Det er svært viktig at hvert enkelt barn blir sett, hørt og forstått utifra sitt unike ståsted. Vi er opptatt av å engasjere oss der barna er, være seg i lek ute, på gulvet inne, rundt bordet osv. Kjærlighet, nærhet, trøst og anerkjennelse er også svært viktig i en omsorgsfull relasjon.

”En omsorgsfull relasjon er preget av lydhørhet, nærhet, innlevelse og evne og vilje til samspill. Omsorg skal prege alle situasjoner i hverdagslivet ”.

(Rammeplan. 2011 s.31)

2.6 Lek og lekens betydning

Leken er barnas livsverden. Den er helt grunnleggende i barns utvikling, og det er derfor naturlig og viktig at den har en stor plass i hverdagen. Forskning viser at barns evne til å etablere vennskap er nært knyttet opp til deres lekekompetanse og sosialkompetanse. Den norske sosiologen Ivar Frønes snakker om likeverdighet i relasjonene mellom barn, og hvor viktig det er å legge til rette for lek mellom "likemenn". For oss i barnehagen er dette en stadig påminnelse og rettesnor i arbeidet.

Vi legger mye til rette for at barna skal få tid, plass og muligheter for lek. Det er i lek at barna trer inn i den verdenen hvor voksne aldri på samme måte som jevnaldringene får innpass og aksept. Å leke er en kunst og en modningssak for barna. Lek og alle dens regler og underfundigheter må læres. Det innebærer at barna må tilegne seg lekekompetanse og sosiale ferdigheter. Det er en bred enighet blant teoretikerne hvilke ferdigheter som barn må inneha for å fungere godt i lek.

Denne kompetansen handler om:

- Å skille lek fra virkelighet
- Evnen til å utvikle et leketema og å godta at dette temaet endres underveis.
- Å lære at man ikke alene kan bestemme hvordan et leketema skal utvikles.
- Å ha kunnskap om leketema
- Turtaking.
- Selvhevdelse og respekt for de andre.

Det finnes mange ulike former for lek, men den "virkelige leken" som man ofte sier, er Rolleleken. Det er leken der barn trer inn i roller og "kobler" ut virkeligheten. De bearbejder opplevelser og våger å leve ut følelser eller det tabubelagte som man kanskje ikke våger i virkeligheten.

Rammeplanen for barnehagen sier at "Leken skal ha en fremtredende plass i barns liv i barnehagen. Leken har egenverdi og er en viktig side ved barnekulturen." (Rammeplan, 2011 s 32).

Den sier at i et lekefellesskap legges grunnlag for barns vennskap med hverandre. Å få delta i lek og få venner er grunnlaget for barns trivsel og meningsskaping i barnehagen (Rammeplan, 2011)

I leken får barna erfaring med mange utfordringer. Man samhandler og inngår avtaler med hverandre. Barna snakker og former innholdet i lek underveis. De får gjennom leken mange erfaringer med å kommunisere egne ønsker, samtidig som de må lytte til hverandre og ta hensyn til andres ønsker. Leken preges av kompromisser og avtaler som barna i fellesskap former og diskuterer. For barnas evne til kommunikasjon med andre, er lek et fantastisk redskap og hjelpemiddel.

I leken opplever barna hverandre som likeverdige partnere. Barn som er tilbakeholdne i enkelte andre settinger i barnehagen, kan i lek oppleves og oppfattes som helt annerledes, nettopp fordi de innehar en meget viktig kompetanse for barn, lekekompetansen.

2.6.1 Voksenrollen i barns lek.

I en barnegruppe er lekekompetanse synonymt med status. Barn respekterer og ser opp til gode "lekere", de er opptatt av de som klarer å tilføre leken noe nytt og spennende og de som klarer å drive den frem. Det er svært viktig for de voksne i barnehagen å legge til rette for et godt lekemiljø og å kartlegge om barn er gode lekere og mestrer lekens koder som handler om å gå inn i roller. Det er å forvente at en to/treåring skal kunne begynne å leke rollelek, altså "å tre inn i en rolle". Vi ser på lekens innhold.

- Er det barn som hele tiden innehar de samme rollene i leken?
- Er det barn som ofte styrer innad i leken og ikke lager rom for andres innspill og ideer?
- Hvilke barn har behov for lekeveiledning?
- Hvilke barn har behov for å øke sin sosiale kompetanse?
- Har vi et stimulerende og inspirerende lekemiljø i barnehagen vår?

Vi bruker mye tid på å kartlegge hvorvidt leken i barnehagen er inkluderende og om alle får være med på leken. Er det barn som ikke får være med og hvorfor? Det kan også være at vi voksne må hjelpe barn i selve leken eller å lære barna å ta rolle i leken. Vi voksne kan lære barn lekekompetanse gjennom både selv å delta i leken, og øve ferdigheter sammen med barnet. Vi kan øke barns sosiale status gjennom å invitere barnet med i lek, øve lekekompetanse og fremme positive sider/ferdigheter hos barnet.

Små barns lek er annerledes en eldre barns lek. Leken er kroppslig og er preget av store bevegelser. Små barn er kroppssubjekter, de ER kropp sier Merleau Ponty. På denne måten erfarer de verden. Lek er å sanse, lek er å være sammen, lek er å bruke og å kjenne på kroppen. Å løpe når en voksen skal kle på, eller gjemme seg bak tallerken kan være en invitasjon til lek. Vi voksne må kunne se på disse situasjonene som lek, for å kunne ta imot invitasjonen og møte barnas lek. Parallell-lek er en fremtredende lekeform hos de minste barna. Leken forgår ved siden av hverandre og gjerne ved å etterligne hverandre. Felles interesseområder fører også til kortere perioder av samlek. Barnas sosiale handlinger som et overdrevent fall foran en annen eller begynne å løpe fram og tilbake i rommet er en invitasjon til samlek. Etterligning og gjentakelse er viktige elementer. Gjentakelse og enkel struktur i leken gjør det lettere å delta for mange. Hva barn leker med og hvilke gjenstander kan være avgjørende for hvor vellykket leken blir sosialt. Små leketøy forteller ofte "dette kan jeg leke med alene", mens store lekegjenstander appellere til "dette kan vi leke sammen om". Som voksne må vi være bevisste på hva vi ønsker at rommene og de forskjellige krokene skal innby til. Andre former for lek er blant annet utforskende lek og konstruksjonslek. Et typisk eksempel på konstruksjonslek er å bygge et tårn, for så å rive det ned. En annen side ved leken er det å observere andre barns lek og samspillsmønstre, som er en stor del av barns måte å tilegne seg lekekompetanse og sosial kompetanse. I 2 – 3 års alderen begynner også rolleleken

og tre frem, gjerne ved å servere mat og drikke til oss voksne. En viktig oppgave for oss voksne er å være med.

Rundt 3-års alder ser vi rolleleken blomstre. Vi voksne er ikke lengre så viktige for å starte og videreutvikle leken, men en lekende voksen som lar barna styre leken inviteres gjerne med på barnas lek. Det er viktig at vi voksne blir med på denne leken under de premissene, og ikke tar styring i leken når barna vil styre oss. Vi kartlegger gjennom observasjon hvorvidt barna mestrer rollelek og alle dens regler.

Vi må i tilfeller hvor man ser at leken ikke er av positiv karakter snakke med barna i andre settinger som for eksempel i samlingstund. Snakke om vennskap, snakke om inkludering og viktigheten av at alle får være med å bestemme. I noen tilfeller kan man også involvere seg i leken, ta roller og fremheve de barna som sliter med å fremheve seg selv i leken. "Se på....., se hvordan hun gjør det, det var skikkelig fint. Nå prøver vi liksom at dere.". Den voksne driver leken frem og fremhever de barna vi ser at trenger støtte.

Lek handler i veldig stor grad om konflikter og konfliktløsning. Barna er ofte uenige om lekens innhold og fremdriften i leken, uenige om rollefordelingen osv. I mange tilfeller klarer barna å løse konfliktene selv, men ofte skjer løsningen ved hjelp av utestengning eller fysiske markeringer. Barna trenger mye hjelp med konfliktløsning, og kommunikasjon er et nøkkelord. Barna må sette ord på det de føler, kommunisere hva de opplever som urettferdig i leken og ikke minst bli enige om løsninger. Vårt mål om tilegnelse av sosiale ferdigheter er blant annet knyttet til å bruke språk og evne til å inngå kompromisser i en konfliktsituasjon.

På Krabbene jobber man mye med å gjenkjenne følelser og i større grad ha fokus på å trøste den som er lei seg og som har blitt utsatt for en negativ handling. Det handler om at den som utfører handlingen skal se og oppleve at den andre parten har det vondt og at denne er lei seg og at det også i første omgang kun er denne som får voksen-oppmerksomheten. Dette fordi barn også utfører negative handlinger for å få voksnes oppmerksomhet. Man spiller på følelsene og empatien i håp om at barna i mindre grad blir fysiske mot hverandre men heller bruker voksne som konfliktløsere.

På Torsken handler det i mye større grad om å få barna til å sette ord på følelsene de opplever i konfliktsituasjonen. Her må vi ofte, flere ganger om dagen tre inn å føre konfliktløsningen frem. Man må åpne for at både den som utfører negative handlinger og den som utsettes for disse får sette ord på det som har skjedd. I de tilfeller hvor de ikke finner løsninger selv må vi skissere løsningsforslag som barna selv får vurdere å velge. Det handler også i stor grad om å snakke med barna om at man skal: Si det istedenfor å gjøre det! Hvilket konkret betyr at man skal si hvordan man har det inni seg fremfor å uttrykke seg gjennom fysiske handlinger mot andre. Dette er ferdigheter man må trene på.

2.7 Steg for Steg

Er et pedagogisk verktøy som vi bruker både for å trene empati, problemløsning og sinnemestring i vennesamlinger. Steg for steg har til hensikt å øke barns sosiale kompetanse gjennom å trene på viktige sosiale ferdigheter. Steg for steg er utviklet for å forebygge mobbing.

I steg for steg-samlinger ser vi på bilder av ulike følelsesuttrykk, viser selv hvordan vi ser ut når vi f.eks er lei oss eller sinte. Vi forsøker å kjenne på kroppens tegn på dette. Dette er viktig for senere å kjenne igjen egne reaksjonsmønstre. Vi dramatiserer vi også hendelser fra virkeligheten til barna. Dette er en fin måte å trene empati, problemløsning og sinnemestring (for de største). Det handler også om å være mot andre, slik du vil at de skal være mot deg.

Undervisningspakken for Steg for Steg

Bildene viser eksempler på hvordan vi gjennomfører Steg for Steg samlinger. Dette skjer i aldersadekvate grupper med tilpasset innhold. Det er en viktig progresjon i arbeidet med Steg for Steg.

2.8 Satsningsområdene

2.8.1 Uteliv og Nærmiljø

I Nærsnes Kystbarnehage er «Uteliv og Nærmiljø» et definert satsningsområde. Det er høye forventninger til dette satsningsområdet både fra foreldrene og fra personalet. Dette handler både om høy turfrekvens og varierte turer, etablering av baser, bruk av båt, fiske osv. Allikevel vil vi si at fokusområdets viktigste hensikt er å skape gode holdninger til tur, engasjere og undre oss sammen. Det er også viktig for oss å skape stemning på tur.

MÅL:

Alle barna i Nærsnes Kystbarnehage skal erfare og utvikle en glede over å være ute i naturen, og et ansvar for å ta vare på miljøet rundt oss. De skal få kjennskap til eget nærmiljø og en sterk mestrings- og fellesskapsfølelse. De skal også utvikle kroppsbevissthet gjennom motoriske utfordringer tilpasset alder og mestringsnivå.

Bedre grovmotorikk gir økt kroppsbeherskelse som igjen øker barnas opplevelse av mestring. Dette gir et styrket selvbilde og økt tro på egne ferdigheter. Vi i Nærsnes Kystbarnehage har stor tro på at dette gir barna et godt utgangspunkt i samhandling med andre og i møte med andre typer aktiviteter i framtiden. Det er spesielt interessant å se at barna gradvis tilegner seg nye ferdigheter og bevegelser. Dette er synlige bevis på motorisk utvikling. På Krabbene ser vi at barnas motoriske utvikling er preget av modningsbestemte bevegelser og også begynnende grunnleggende naturlige bevegelser som: løpe, hinke, hoppe, kaste, fange, slenge, skli, dra, skyve, løfte, bære og snurre.

Det er naturlig at vi stimulerer den sansemotoriske utviklingen når vi har det fokuset vi har. Barna ferdes mye i ulendt terreng, de opplever og erfarer ulike bevegelser og er i kontakt med underlag og materialer som naturlig finnes ute. Sansemotorikk kan sies å være samspillet mellom sansing- hjernefunksjon og bevegelser. Primærsansene våre som er *Vestibulærsansen* (balanse- likevekt) stimuleres gjennom å snurre og vugge samt gjennom hastighet og retningsendringer. En understimulert vestibulærsans medfører blant annet at man kan bli uvel av å huske, og har vansker med å bevege seg i ulendt terreng. Barna har en egen evne til å kunne snurre og snurre uten å bli svimle el. kvalme. Dette indikerer en godt stimulert vestibulærsans. *Taktilsansen* (berøring og hudsans) stimuleres ved å kjenne/erfare ulike underlag. Trening i vann og det å kunne kjenne hva man har i hånden er også fine "øvelser" her. Vi er selvfølgelig svært bevisst betydningen av denne sansen. Det er lett å se at det for barna først og fremst er viktig å kjenne/ føle med hendene. Barna elsker å ha hendene i søle og kliss, i maling og i andre materialer. Vi kan se at enkelte barn også er reserverte på dette området, da forsøker vi å introdusere og legge til rette for spennende aktiviteter med ulikt materiale/ ulik masse. *Kinestetiske sans* (muskel og leddsans) sørger for koordinering og presisjon i muskelarbeidet. Det er i stor grad variert lek og grovmotoriske aktiviteter med kraftige bevegelser som

stimulerer denne sansen. Vi tenker at barna i barnehagen i veldig stor grad hver dag opplever god stimulans av denne sansen. Vi har stor variasjon i motoriske aktiviteter, både etter årstid og etter hva barna ønsker.

I sum kan vi si at disse tre ovennevnte primærsansene lærer barna å få en følelse for sin kropp og kroppsbevegelser i rom og tid, - altså økt kroppsbevissthet.

Vi har rike friluftsmuligheter i nærmiljøet på Nærsnes. Vi er heldige som har kort vei til fantastiske opplevelser ved sjøen, i båten, i de fine skogsområdene, og fotballbanen på andre siden av barnehagen, som brukes vinter (skiaktiviteter/teknikktraining) som sommer. Vi har også etablert baser i skogen. På basene har vi blant annet gapahuk og bål plass. Vi fyrer alltid bål på tur når det er lov. Det markeres med bålfest og lukking av bål når det er tiden for dette. På vinteren er det et utstrakt fokus på skiaktiviteter. De største på Krabbene kan også gå på ski hvis de vil. Som en viktig del av vårt fokus på nærmiljøet har vi også fått egen robåt. Denne brukes til fiske og rotur. Alle i barnehagen skal ha glede av Rode Robåt.

For at barna skal oppleve utelek og uteliv i all slags vær som positivt er det også en forutsetning at det er et nært samarbeid med foreldrene om riktig utstyr og klær. Barnehagen informerer om hva som trengs av klær og rutiner som f.eks turtid mens foreldrene må følge opp og sørge for at barna har det som trengs av klær i barnehagen.

Videre er det viktig at personalet har nødvendig utstyr, både for å tilby barna spennende aktiviteter men også opplevelser som de vil huske fra turene og hverdagen i barnehagen. Det er også viktig at personalet opplever trygghet når vi ferdes ute i skogen og ved sjøen. Derfor gjennomfører alle voksne livrednings- og førstehjelpskurs. Sikkerhetsrutiner er innarbeidet og disse evalueres jevnlig i tillegg til at sikkerhetsutstyr som for eksempel redningsvester og førstehjelpsutstyr er på plass.

Gode holdninger

Gode holdninger til det å være ute dannes tidlig. Den gleden med friluftsliv tar barna med seg videre i livet. Det er det gode grunnlaget vi ønsker å legge.

Forskning viser at barn som ferdes mye ute i naturen, utvikler gode holdninger til friluftsliv, og det å ta vare på naturen rundt oss.

Vi som barnehage har en viktig rolle i forhold til å skape gode holdninger til å være ute i all slags vær, til å ta vare på naturen og miljøet rundt oss, og å aktivt bruke det som finnes av nærliggende tilbud. Barna skal oppleve glede over fysisk aktivitet i naturen. Barna erfarer også at vi bruker naturen til aktiviteter som gjenspeiler årstiden. Dette kan være ski, sykling, bading, fiske, lek med søle og vann, finne dyrespor, småkryp, osv. Det er derfor viktig at vi alltid legger opp til å hygge oss på tur. Barna setter pris på gode stemninger, og det ser vi når vi er på tur. Vi lager bål og har fokus på hyggelige måltider og ikke minst synger, leser bøker, forteller eventyr, m.m.

Gjennom arbeidet med satsningsområdene, ønsker vi at barna skal utvikle evnen til å reflektere, forstå sammenhenger, forstå mer av verden rundt oss og få kjennskap til enkelte naturfenomener, samt utvikle kunnskap om dyr og planter. Dette er også med på å danne en identitet og en kjærlighet til naturen.

Det er også et helseaspekt som er viktig for oss. Vi ønsker å være en motvekt til det stillesittende.

Gjennom arbeid med våre satsningsområder ønsker vi at barna skal få en begynnende forståelse av bærekraftig utvikling. Det skal også være et fokus de kommende årene på ulike miljøhensyn. Vi har et mål om å bli miljøsertifisert som Miljøfyrtårnbarnehage. Vi har innført kildesortering hvor barna aktivt får være med på sorteringsarbeidet og oppfølging i barnehagen. Rydding av uteområdet og turområdene er en aktivitet for barn og voksne. Slukking av lys i rom man ikke bruker, lufting og strømbesparing er andre områder vi ønsker å rette fokus mot.

2.8.2 Sosiale ferdigheter

Vi har sett flotte resultater av vårt fokus på sosiale ferdigheter i barnegruppa. Barna i barnehagen er gode på å sette ord på følelser, både når de er i lek sammen og i konfliktsituasjoner med andre barn. Vi har vært og er veldig opptatt av inkludering og det å ta med hverandre på det som skjer. Det er så viktig at alle barn får være en del av gruppa. Vi har utformet et mål knyttet til dette:

MÅL:

I Nærsnes Kystbarnehage AS skal barna hjelpes til å bli bevisst viktige sosiale ferdigheter som knytter seg til: å løse konflikter, å kommunisere med andre og å inneha en positiv og inkluderende holdning ovenfor andre mennesker.

En drivkraft i utvikling av sosial kompetanse er positive relasjoner med anerkjennende, omsorgsfulle voksne og styrking av barns selvregulering gjennom sosial læring og positiv atferdsstøtte. Sosial kompetanse kan defineres som en kapasitet til å integrere tenkning, følelser og atferd i forsøk på å lykkes med bestemte sosiale oppgaver og å oppnå positive utviklingsresultater. I hverdagen skal vi voksne være bevisst oss selv som rollemodeller som går foran og viser barna alternative handlingsstrategier som gir mestringsopplevelser. Forskning viser at barn med god sosial kompetanse medvirker som en beskyttende faktor i et barns liv. I Nærsnes Kystbarnehage skal alle barn få oppleve vennskap og tilhørighet til fellesskapet. Å respektere forskjellighet er en del av barnehagens verdigrunnlag.

Metoder vi benytter til utvikling av sosial kompetanse er:

- Steg for steg- Metoden har til hensikt å øke barns sosiale kompetanse gjennom å trene på viktige og nyttige sosiale ferdigheter. Vi jobber med å utvikle evnen til å kommunisere, empati, omgås med andre på en positiv måte og øke evnen til å takle problemer og frustrasjon i blant annet konflikter. Dette er grunnleggende ferdigheter som spiller positivt inn når de begynner på skolen, både sosialt og kunnskapsmessig. Bruk av steg for steg i gruppe tilpasset alders og utviklingsnivå, gir kjennskap til at vi er forskjellige, og at hver enkelt sine følelser er unike. Dette kan bidra til en trygghet hos barnet som kan hjelpe det å sette grenser, og ikke gi etter for press. Disse ferdighetene er også viktige for selvheldelsen og for å bli gode problemløsere.

Et fremtidig mål for barnehagen i arbeid med sosial kompetanseheving, vil være at personalet skal få kurs i LØFT-metoden.

- LØFT – løsningsfokusert tilnærming. En leken tilnærming som bidrar til utvikling av barns selvfølelse. Det handler om å lære nye ferdigheter med et positivt og mestringsorientert fokus. Denne metoden legger grunnlaget for aksept og toleranse i hele barnegruppa, og for personalet, for at alle trenger å øve litt på å kunne mestre ulike ferdigheter. Det innebærer at voksne og barn må inneha en løsningsorientert tilnærming til barns læring og hvordan de lærer.

I dag arbeider personalet ut i fra en holdning og tilnærming fra LØFT. Alle barn skal bli møtt med et positivt og mestringsorientert fokus til læring og i lek.

Først og fremst er det lekarenaen som egner seg best for læring og bevisstgjøring av sosiale ferdigheter. I leken er barna med likemenn, det er der de tør være 100 % seg selv. Vi har som dere også kan se i årsplanen konkretisert hvordan man i praksis i tillegg til å legge til rette for lek, arbeider med sosiale ferdigheter:

- Vi bemerker og framhever barns positive atferd i gruppa.
- Vi snakker med barna om gode "venneting" og dårlige "venneting".
- Legger opp til aktiviteter i smågrupper ute og inne.
- Dramatiserer episoder fra hverdagen hvor barna kan gjenkjenne og identifisere følelser knyttet til inkludering og ekskludering.
- Hjelper/støtter barna i konfliktsituasjoner. Viser hvordan man kan sette ord på egne følelser og fremme eget ståsted framfor gjennom fysisk respons.
- Vi tar hensyn til og legger til rette for at barn som leker godt sammen skal få anledning til det.
- Prososial atferd: Kunne evne å i enkelte tilfeller utsette egne behov til fordel for noen andres.
- Utforme regler for ønsket atferd sammen med barna. "Hvordan skal vi ha det i barnehagen"-regler.
- Vi er en del av et miljø hvor barn og voksne roser hverandre, lytter og oppmuntrer hverandre. Det skal være naturlig å tilby seg å hjelpe hverandre og inkludere hverandre i lek og på ulike aktiviteter.

Det er en uvurderlig sammenheng mellom språk og sosiale ferdigheter. Språk er et redskap for organisering av egen virkelighet og dermed et av de viktigste virkemidlene til hvordan barn kan forstå sosiale forhold og samhandle. Det handler om hvordan de kan "lese" sosiale situasjoner og lekesignaler.

2.8.3 Språk og Språkutvikling

Utvikling av språk står sentralt i et barns liv. Det er gjennom språket barnet lærer å forstå seg selv og omverden, noe som er avgjørende for barnets intellektuelle, sosiale og emosjonelle utvikling. Dette er et fokusområde for barnehagen, naturligvis vil mange si, men språk er så mye mer enn bare prat. Det foreligger robust forskning som vektlegger hvor viktig arbeidet med språkstimulering er i førskolealder. Vi opplever jo en språklig eksplosjon hos barna i løpet av barnehagetiden. Barns ordforråd og begrepsdybde som etableres i førskolealder, viser en sterk tendens til å vedvare utover i skolealder (Espenakk, Melby-Lervåg, Lyster m.fl). Det er derfor selvsagt at vi skal støtte og oppmuntre barna i deres språklige utvikling. Dette handler både om barnets språkforståelse og språklige bevissthet knyttet til blant annet å bruke språket som redskap i sosial samhandling med andre og for kunnskapstilegnelse og kulturell opplevelse.

Det er viktig å legge omgivelsen til rette for barna slik at de bruker og utvikler språket sitt. Et godt språkmiljø handler ikke i størst grad om å rette mengder av lyd og språk mot barna, men å få til en god gjensidig kommunikasjon barn-barn og barn-voksne.

MÅL:

I Nærnes Kystbarnehage skal barna få erfare et miljø og en fagkunnskap som skal styrke og utvikle det enkelte barns språk og språkforståelse.

Miljøet i barnehagen skal synliggjøre vår satsning. Barna skal få møte skrift og bilder i egen høyde. På Krabbene danner barnas egne familiebilder et svært godt utgangspunkt for "samtaler" med de minste. En flott innfallsport til en god språkstimuleringssituasjon. I en trygg, sosial kontekst med pedagogisk styring vil det gis det gode muligheter til aktiv deltakelse og læring. Vygotsky legger stor vekt på betydningen av at barn får høre og aktivt bruke språk sammen med betydningsfulle voksne. Små barns språk er ofte kjennetegnet ved nonverbal kommunikasjon, som innebærer forståelse og bruk av gester, blikk, mimikk, latter og lignende. Barn bruker ofte en mer fantasifull og kreativ kommunikasjon seg i mellom enn sammen med voksne. En veksling mellom bruk av kropp, bevegelse og ord er en støtte for utviklingen av talespråket. På Krabbene vil det motoriske rommet imøtekomme toddlernes behov for kommunikasjon gjennom bevegelse og lek. Barna skal og daglig få møte bøker, spill, musikk, sang og dramatisering som tilrettelegging for ulik lek og læring. Dette er aspekter vi mener er svært viktig i et språklig bevisst miljø. Samtidig må det også presiseres at de voksnes rolle som språkmodeller og samtalepartner for barn og kolleger er svært viktig. Vi må reflektere rundt og være bevisst på å snakke tydelig, rolig og variert, så vi synliggjør et rikt og variert språk. Det er viktig å tøyse sammen med barna med sang, musikk og rytme, bruke rim og regler, tullehistorier, osv.

På Torsken legger vi til rette for at barna skal utvikle evnen til å bruke språket på en måte som er uavhengig den konkrete situasjonen. Slik kan veien til et språk være et middel til innlevelse og empati, et redskap for abstrakt tenkning, samt å planlegge fremtidig handlinger, bearbeide fortiden og fabulere i forhold til tenkte virkeligheter. Et konkret og kontekstavhengig språk vil og selvsagt stå i fokus, alt ettersom hva barnet mestrer og kan strekke seg etter. Våre tospråklige barn, og barn som av en eller annen grunn kan oppleve en forsinkelse eller en avvikende språkutvikling, vil profitere på begrepsinnlæring med bruk av konkrete, bildestøtte og direkte benevning.

Vi leker oss med språket gjennom lystbetonte og varierte aktiviteter som rim og regler, klapping av stavelser, eventyr, dramatisering, høytlesing, sanger, musikk, lekeskriving, lytter til lyder og rytme i språket. For at barna skal få utvikle god språklig kompetanse innebærer dette at det legges til rette for at barna daglig får fortelle, forklare, fantasere, spørre, informere, argumentere og si seg uenig.

Vi tilrettelegger daglig for den gode samtalen om opplevelser, tanker, og følelser som er nødvendig for utviklingen av et rikt språk. I Nærsnes kystbarnehage ser vi på måltidene som en unik arena til språkstimulering, gjennom å gå i dialog med barna, og ikke minst til sosial læring. Det er viktig å ivareta barns medvirkning, eksempel ved å imøtekomme hvem de ønsker å sitte sammen med. Våre måltider skal bære preg av en hyggelig atmosfære. En samtalesetting kan være både uformelle og formelle. Man kan f. eks gi en skriftlig "møteinnkalling" til en liten gruppe med barn, servere "kaffe", og lage møtereferat. Dette er både spennende for barna og svært nyttig i forhold til å få gode innspill. En uformell situasjon kan til eksempel være å samtale med barna rundt bordet når man spiser, når man er på tur eller sitter sammen ute/inne.

"Barnehagen må sørge for at alle barn får varierte og positive erfaringer med å bruke språket som kommunikasjonsmiddel, som redskap for tenkning og som uttrykk for egne tanker og følelser"

(Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver s. 29)

Vi i Nærsnes Kystbarnehage arbeider bevisst med språkutviklingen i sammenheng med ting vi allerede jobber med: lek – hverdagsaktiviteter - sosialisering/sosial kompetanse – medbestemmelse – temaarbeid – tradisjoner – samling – samtale, osv. Dette innebærer også å tilrettelegge for systematisk arbeid med språk.

Vi vektlegger spenning som vekker interesse og pirrer nysgjerrighet som øker motivasjon. Vi har fokus på:

- **Begrepslæring:** som fokuserer på begrepenes innhold, form og bruk for å berike barns vokabular og språkforståelse. Og for å fremme barns egen refleksjon og tenkning rundt ords betydning.
- **Litterære samtaler:** barna er en aktiv deltaker i lesingen gjennom at vi stiller spørsmål. Vi samtaler med barna om innholdet i det som leses for å stimulere til refleksjon, kunne forholde seg til fortid og fremtid og berike forestillingsevnen.
- **Snakkepakken:** som et pedagogisk visuelt og sansemotorisk språkverktøy for hele personalgruppa som har til hensikt å skape motivasjon og lystbetont bruk av språket.

- **Språksprell:** som stimulerer til utviklingen av språklig bevissthet, å kunne lytte ut lyder (fonemer) og bevisstgjøre barna på form siden av språket.

Språk er; se, høre, gjøre, føle, le, leke og lære, forstå og bli forstått.

I løpet av denne treårsperioden skal barnehagen implementere kommunens nye språkplan for barnehagene. Språkplanen legger føringer for vårt fokus i hverdagslig språkstimulerende aktiviteter. Gjennom å tilrettelegge for strukturerte aktiviteter gis barna mulighet til å tilegne seg de ferdigheter som kreves i deltakelse i lek og sosialt fellesskap, og er med på å styrke barnas tro på seg selv og egen mestring. Barn som opplever at språkstimulering gir mestringserfaring er positivt identitetsdannende og støtter selvtillit og motivasjon for videre læring. Barnehagen står i særstilling til å kunne fungere som en beskyttende faktor i barns liv. Dette er noe vi i Nærsnes kystbarnehage er svært opptatt av.

Barnehagen er en sentral og viktig arena for å iverksette forebyggende og tidlige innsatser når det gjelder barnas språklige og sosiale kompetanse. Barnehagen har derfor en spesialpedagogisk tilnærming til hvordan vi kan møte alle barns behov, og særlig barn med særskilte behov for å ivareta en helhetlig utvikling. Alle skal gis like muligheter til en sunn utvikling. Barnehagen har utarbeidet en trinnplan, som skal ivareta en kvalitet i de tiltak som igangsettes rundt enkeltbarnet, både i forhold til et forebyggende og avhjelpende perspektiv.

Hensikten er å tilrettelegge for barns små og større utfordringer som de stilles ovenfor i sin utvikling. Barna skal få mulighet til å kunne utvikle sin egenart i et harmoniserende miljø som gir tid til å lære, tenke og føle.

2.9 Observasjon

Barnehagen benytter seg av ulike metoder for å observere barna. Det er svært viktig at barnehagen reflekterer grundig rundt hvordan man observerer og eventuelt behandler data. Rammeplanen er veldig tydelig på dette og sier:

«Et etisk perspektiv må legges til grunn ved dokumentasjonen av barns lek, læring og arbeid. Både barn og foreldre kan reagere dersom for mye av det som barna sier og gjør blir gjort til gjenstand for skriftlig observasjon og vurdering»

Rammeplan, 2011 s 55

Man observerer ikke for å lete etter feil eller avvik, men utelukkende for å kartlegge barnas sterke sider og legge til rette for gode mestringsopplevelser gjennom kunnskap om hvor hvert enkelt barn befinner seg i utviklingen.

Vi bruker et skjema som heter «ALLE MED» Dette gjennomgås sammen med foreldrene på foreldresamtalene. I tillegg brukes TRAS skjema (tidlig registrering av språk) der vi vurderer at det er behov for særskilt oppfølging knyttet til språkutviklingen. Det er et ønske om etablering av rutiner for bruk av MIO- (Matematikk-individ-omgivelsene), et skjema som omhandler begrepslæring og begynnende matematisk forståelse.

«Foreldre har rett til å se dokumentasjon om egne barn»

Rammeplan 2011, s. 56

2.10 Evaluering

Planlegging+ evaluering= utvikling. Dette er vårt utgangspunkt for hvorfor evaluering av arbeidet er viktig. Vi er opptatt av å evaluere det vi har lagt bak oss, som en prosess i planleggingen av det som ligger foran. Det er viktig å ha med seg erfaringene man tidligere har gjort seg inn i en planlegging. Alle arrangementer evalueres skriftlig, avdelingene evaluerer også avdelingens arbeid måned for måned. Vi bruker også deler av personalmøter og planleggingsdagene til evaluering. Vi evaluerer både skriftlig og muntlig, men det er helt klart viktigst å evaluere skriftlig og ikke minst la alle delta på dette.

Det er ofte vi deler oss i mindre grupper for å evaluere, noen ganger også på tvers av avdelinger. Det er spesielt arrangementer, temaopplegg med barna, turer, voksnes tilstedeværelse,foreldresamarbeidet som evalueres. Gjennom brukerundersøkelsene kan vi få tilbakemeldinger på hvordan foreldrene evaluerer samarbeidet med barnehagen.

Barnehagens arbeid skal vurderes, det vil si beskrives, analyseres og fortolkes i forhold til kriterier gitt av barnehageloven, rammeplanen og eventuelle lokal retningslinjer. Barnehagens styrer har et overordnet ansvar for at den pedagogiske virksomheten vurderes på en planlagt, systematisk og åpen måte.

Rammeplan, 2011 s 56

2.10.1 Barns medvirkning gjennom evaluering

Det er viktig at barna, - de virkelige aktørene får utalt seg om tilbudet. Vi er forpliktet til å få vite hva barna tenker om det de opplever i barnehagen, dette fordi de har lovfestet rett til medvirkning. Medvirkning vil bety å få anledning til å uttale seg om det som skjer i barnehagen. Til eksempel:

- Hva er det beste med barnehagen
- Når liker du deg best i barnehagen.
- Hvordan vil du at måltidet skal være
- Hva liker du å leke med
- Hvor liker du å gå på tur
- Hva er morsomt å gjøre på tur, osv

”Barns rett til medvirkning krever tid og rom for å lytte og samtale. Den pedagogiske virksomheten må organiseres og planlegges slik at det gis tid og rom for barns medvirkning. Slik kan barn bli motiverte til å påvirke sin egen hverdag i barnehagen.”

Rammeplan ,2011 s 18

3.0 Samarbeid

3.1 Foreldresamarbeid

Rammeplanen for barnehager er svært tydelig på at det er foreldrene som har ansvar for barnas oppdragelse og danning. Barnehagen skal være kompletterende i forhold til hjemmet. For oss i barnehagen innebærer dette en forpliktelse ovenfor foreldrene med tanke på å samarbeide om hvert enkelt barn. Våre foreldresamtaler med blant annet "Samarbeidsavtalen" vi utformer for hvert enkelt barn er et viktig verktøy i dette arbeidet og er den formelle delen av foreldresamarbeidet. Det viktigste samarbeidet er allikevel det som foregår hver dag, med deling av informasjon om barnet både fra barnehagens og foreldrenes side. Det er derfor viktig å ta seg tid ved levering og henting i barnehagen slik at informasjon kan utveksles. Les dagsrapportene i garderoben, da disse beskriver hva som har skjedd under barnehagedagen.

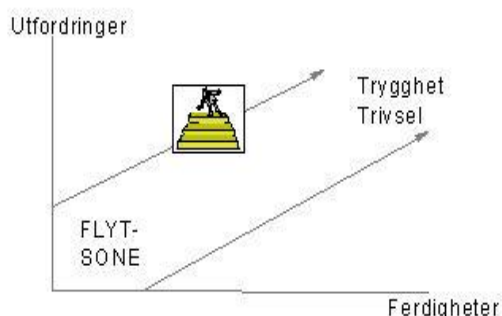
Ærlighet, åpenhet, tilbakemeldinger og gjensidig respekt er for oss viktige stikkord med tanke på foreldresamarbeidet.

"Foreldre og barnehage har et felles ansvar for barnas trivsel og utvikling. Det daglige samarbeidet mellom hjem og barnehage må bygge på gjensidig åpenhet og tillit."

(Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver s. 20)

3.2 Personalsamarbeid

Vi tror at nøkkelen til et godt personalsamarbeid er ærlighet i forhold til hverandre, et engasjement for den jobben vi har og respekt for hverandre. Personalet i barnehagen er veldig enige i hva vi mener en god barnehage for barn, foreldre og ansatte skal være. Det håper vi dere ser av denne planen som hele personalgruppa har jobbet med. Det er viktig for oss å ikke gro fast i et mønster, vi skal utvikle oss gjennom å utfordre hverandre på egne holdninger og arbeidsoppgaver. Kurs og oppdatering av hverandre er viktige elementer for vår utvikling.

Vi har valgt å bruke Mihaly Csikszentmihaly sin såkalte flytsonemodell for å illustrere hvordan vi ønsker at personalet skal oppleve trygghet og trivsel på arbeidsplassen. Vi støtter oss helt til at det må være et balansert forhold mellom den enkeltes ferdigheter og ståsted samtidig som man må få utfordringer hvor man allikevel opplever mestring på tross av at man må strekke seg litt lengre. Flytsonen til den

enkelte ligger i å få tilpasset utfordringer ut fra hvem man er og hvor man er. Det hviler et stort ansvar på lederne i barnehagen knyttet til dette. Man skal kjenne sine medarbeidere og deres sterke sider og de sidene som kan være utfordrende.

De ansattes trivsel kartlegges hvert år blant annet gjennom en medarbeiderundersøkelse. Gjennom medarbeidersamtaler med leder har den ansatte rom for å kunne ta opp ting man kan være misfornøyd/fornøyd med og det lages mål for den ansattes videre utvikling.

3.3 Ledelsesstrategi

Ledergruppa i barnehagen består av styreren og pedagogene. Denne gruppa har møter en gang pr måned og diskuterer, planlegger og evaluerer systematisk mye av det som foregår i barnehagen. Det å ha en bevisst ledelsesstrategi i barnehagen er viktig for både lederne selv og det øvrige personalet. Styreren er den øverste ansvarlige i barnehagen, og har det pedagogiske, administrative og personalmessige hovedansvaret.

Det er derfor viktig at styreren legger mye føringer for arbeidet som skjer i barnehagen, og sørger for at man arbeider etter de kriterier som er gjeldende. Kriteriene er det definerte satsningsområdet, rammeplanen for barnehager, lov om barnehager og grunnholdninger for personalet. Styreren er helt avhengig av at de pedagogiske lederne håndhever regelverk, føringer og pedagogiske mål på avdelingen.

Vi har gjennom de første tre årene i ledergruppa fokusert mye på å stå samlet som ledergruppe. Vi må være sikre på at vi utøver det samme pedagogiske grunnsynet på avdelingene og utad for øvrig. Vi har alle på ledernivå et ansvar for at barn og foreldre får det beste tilbudet. Det er derfor veldig klare forventninger til at man er solidarisk med det man enes om i ledergruppa. Det er utarbeidet en kompetanseutviklingsplan hvor blant annet fremdriften innenfor ledelse er beskrevet.

Ledergruppen lagde i 2013 en plan for ledelsen i barnehagen som heter «Ta Tak» Dette innebærer at vi ønsker å være ledere som tar tak i vanskelige ting, at vi er handlingsdyktige og tydelige som ledere. Arbeidet med Ta Tak går over flere år, med en tydelig progresjon.

Vedlegg:

Grunnleggende pedagogiske holdninger

Vedlegg 1.

GRUNNLEGGENDE HOLDNINGER I BARNEHAGEN VÅR!

- + Vi møter barn og foreldre i garderoben /inne på avdelingen ved ankomst. Man skal hilse ved å si barnets navn, og ha positiv kontakt med barn og foreldre.
- + Vi snakker ikke over hodet til barna om: barna, foreldrene, andre voksne i barnehagen eller private temaer . Vær bevisste på hvor og når ting tas opp til diskusjon.
- + Når barn er i lek skal voksne være tilstede på gulvet, enten for å være delaktig eller for å observere barnas/enkeltbarnets lek.
- + Vær bevisst på at vandring rundt på avdelingen skaper urolige barn, ved måltid bør alle voksne være tilstede sammen med barna. Kun en reiser seg for å gjøre ærender på kjøkkenet.
- + Lytt til barna når du får henvendelser fra de, vis at du er interessert i det de formidler, sett deg gjerne ned i barnehøyde. Gi respons.
- + Vær nysgjerrig, lekende og humoristisk sammen med barna.
- + Vis oppriktig glede og engasjement i forhold til å være ute, uansett vær.
- + Når vi er på uteområdet eller i skogen har vi en gyllen regel: har du stått i 5 minutter og snakket med en annen voksen er det på tide å bevege seg, og involvere seg i barnas gjøremål.
Vi drikker ikke kaffe/te ute på barnehagens område.
- + Du skal alltid ha noe å si til foreldrene om enkeltbarnet når de henter i barnehagen, barnet skal være i fokus . Positiv tilbakemelding skal alltid komme først.
- + Har du spørsmål eller synspunkter rundt fattede beslutninger i barnehagen skal du alltid gå til nærmeste leder/ styrer med dette.
- + Vær ærlig og oppriktig i din kommunikasjon med andre, men varsom for hvordan du uttrykker deg.
- + Etterstreb å vær god på å gi positive tilbakemeldinger til kolleger. Dette skaper gode relasjoner og et godt arbeidsmiljø.
- + Fokuser positivt på ditt arbeid i barnehagen, inneha en profesjonell holdning. Dette betyr en avgrensethet ifht å "ta med seg" personlige forhold/ omstendigheter på arbeidet.

Sammen skal vi gi barna et godt utgangspunkt!